

BİR RAPOR ve DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Dr. Özer Soysal

New York, Mart 1965

Kütüphanecilik meselelerimiz, bugüne kadar, toplumumuzun üzerine nadiren eğildiği konulardan birisi olarak kalmıştır. Kütüphanelerin dar anlamda eğitim, geniş anlamda topyekûn kalkınma hareketi içindeki yerini henüz idrâk etmiş değiliz. Uygarlığın manevî kaynağı durumunda olan bu kuruluşların anlam ve fonksiyonları üzerine, yeni bir sosyal düzene girme çabası gösterdiğimiz bu günlerde artık dikkatle eğilmek zorundayız. Bu, gerçek bir sorumluluk ve memleket görevidir.

Her tipteki kütüphanenin sosyal yapıdaki gerçek yerini alması, şüphesiz ki, bu kuruluşların belirli standartlara erştirilmesi ve taşıdıkları karaktere göre, belli hedeflere doğru yönltilmesini gerektirmektedir. Bu durum, 'kaynaklar'ın ve 'Hizmet Politikası' na hâkim olacak esasların tesbitini zorunlu kılar. Türkiye'nin Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda bu konunun ele alınışı ise: «Eğitimin ayrılmaz bir parçası olan kitaplıklar için gerekli harcamalar eğitimin diğer harcamaları ile birlikte düşünölmüştür. Kitaplıkların eğitim hedeflerine ve ihtiyaçlara en uygun bir şekilde kuruluş yürütölmesi ile ilgili gerekli bütün tedbirler alınacaktır.»¹ şeklinde olmuştur: Millî karakterdeki bir meselenin böylesine bir ifade bulması, bir başka deyişle, kütüphanelerimizin halen karşı karşıya bulunduğı problemlerin genel bir fikir düzeyi içinde tesbite çalışılması da göstermektedir ki bu kuruluşların toplum hayatı için taşıdığı önem bizim için hâla bir meçhul olarak durmaktadır.

Konunun önemini açık bir hale getirmek bakımından Amerika'da yakın tarihlerde, 'Kütüphaneşiz Okullar- Millî Utancımız' adı altında yayınlanmış bir Rapor üzerinde durmayı faydalı bulduk.² Kütüphaneciliğın sadece bir yönü ve belli bir kademesi (İlkokul Kütüphaneleri) ni ilgilendiren Rapor, bu alanda genellikle büyük gelişmeler kaydetmiş olan Birleşik Devletler'de geniş tepki uyandırmış bulunmaktadır. Rapor'un verilışinden bir süre sonra, Kongre'ye sunulan (ilk ve orta dereceli okullarla ilgili 100 er milyon dolarlık iki ayrı programı havi) «Eğitime Yardım Tasarısı» ise «Tamamlayıcı Eğitim Merkezleri ve Hizmetleri» bahsinde «Okul kütüphanesi kaynakları ve ders araçlarına» öncelikle yer vermektedir. Bugün içinde bulunduğumuz eğitim çakmazının temel sebeplerinden birisi olduğun-

1 T.C. Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Genel Md. Birinci Beş Yıllık (1963 - 1967) Kalkınma Plânı. Ankara, Başbakanlık Devlet Matbaası, 1962. 123. s.

2 Francis Keppel. Schools without Libraries : Our National Disgrace. McCall's Magazine, November 1964.

da şüphesiz bulunmayan 'Okul kütüphanesi boşluğu'na, meselelerin müşterek oluşu (yer, personel, bütçe gibi) bakımından, Rapor'a hâkim görüş açısından dikkati çekmek, eksikliğin toplumumuza duyurulması ve bazı hareket imkânlarının aranması yönünden faydalı olacaktır kamınsındayız.

Rapor'da deniliyor ki :

«Kütüphansız okul, yarım bırakılmış bir okuldur. Bu gerçeğe rağmen ilkokulların % 60 ında, ki bunlara 10 milyon öğrenci devam etmektedir, kütüphane mevcut değildir. Yine bu okulların % 84 ünde kütüphaneci yoktur. Bu, milli bir utanç sebebidir. Öğrencilere, kullanacakları okul kütüphaneleri ve kendilerine rehberlik edecek kütüphaneciler temin etmedikçe onların gerek iyi ve zevk duyarak okuma gerekse anlayış kabiliyetleri ile gerçekten ilgilendiğimizi söyleyebilir miyiz?

İlkokul devresi, bireyin okumaya karşı bir hayat boyu devam edecek alışkanlık ve davranışlarının geliştirildiği ve hemen hemen bütün çocukların okumayı veya kendilerine birşeyler okunmasını istedikleri çağdır. Ancak bu doğal arzu, eğer okuma faaliyeti sadece rutin bir sınıf hareketi halinde kalır; okul, öğrencideki arzuyu bir tatmin ve keşif seyahati haline getirecek kütüphanelerden mahrum bırakılırsa kırılabilir ve ölebilir.

Bununla beraber bu seyahat, en büyük şehirlerde dahi daha başlamadan engellenmiştir. Bugün 55.000 öğrencisi olan Boston umumî ilkokulları kütüphansızdır. Filadelfiya'daki ilkokulların 100 den fazlasında kütüphane bulunmamaktadır. Los Angeles ilkokullarında ise durum kütüphanecisiz kitap koleksiyonları şeklindedir. Millî mahiyetteki en son bir araştırmaya göre, aralarında Baltimore, Chicago, Detroit, New York, Saint Louis, San Francisco ve Washington D.C. de olmak üzere en büyük şehirlerden 10 unda ya hiç ilkokul kütüphanesi yoktur yahut mevcutları standartların altındadır. Bu şehirlerdeki 4 öğrenciden sadece birisi kütüphaneye sahiptir. Bir şehirde, öğrencilerin % 10 undan daha azına hizmet veren 2 ilkokul kütüphanesi bulunmaktadır. 3 şehir, bir sene içinde kütüphaneye alınacak kitaplar için öğrenci başına 15 cent'ten (yaklaşık olarak 130 kuruş) daha az para harcamıştır. Bu şehirlerdeki durum, memleketin diğer bölgelerinde daha da kötüleşmektedir. Bu okullarda «Johnny niye okuyamıyor» sorusuna verilecek cevap şudur: Okuma imkânı ve O'nu okumaya teşvik edecek olan maddî ve manevî faktörlerin yetersizliği.

Columbia Üniversitesi'ne bağlı Teachers College'in başında bulunan John H. Fischer, «Çocuk kendisi arzuladığı muhtevada mâna ve gaye bulduğu, ondan zevk ve fayda temin ettiği için okumadıkça, öğrenciye okumayı gerçekten öğretmiş olmayız» diyor. «Bu karakterde bir okuma faaliyeti, öğrenci kitabı bizzat seçme imkânını buluncaya kadar belirmeyecektir... İşte bu imkân ve saik, ancak okulda bulunan bir kütüphane ile temin edilir.

Washington Post'da bir başmakalede «Kütüphane okulun kalbidir.» denilmektedir. «İlkokul, çocukları okuyabilir hale getirmek ve onlarda fikire karşı ilgi uyandırmak için düşünülmüştür. Bu itibarla, bilgi verilir ve alâka uyandırılırken, genç dimağları beslemek bakımından, kitapların elde hazır halde bulunması büyük önem taşır.»

Bugün, 10 büyük şehirden ikisinde yeni ilkokul kütüphaneleri tesis ve mevcutları islah etme yolunda müsbet çalışmalar yapılmaktadır. New York ve Was-

hington D.C., öğrenci velileri ve topluluklar harekete geçtiklerinde neler yapılabileceğini gösteren iki güzel örnektir.

Son zamanlara kadar Washington'daki ilkokulların hiç birisinde kütüphane, junior high school'larda ise kütüphaneci yoktu. Bilâhare bir vatandaş gurubu, Co'umbia Bölgesi Okul Kütüphaneleri Hareketi Komitesi, halkın alâka ve desteğini kazanmak için çalışmalara başladı. Halen Washington D.C. de, junior high school kütüphanelerini idare eden kütüphaneciler, teşhir merkezi olarak hizmet veren bazı ilkokul kütüphaneleri ve bir okul kütüphanelerini denetleme müdürü bulunmaktadır.

Yukarıda adı geçen Komite'nin bir üyesi, yakınlarda, yeni kütüphane programının tesiri ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

«Tam gün çalışan bir kütüphaneci ve her sınıf için haftada bir veya iki defa düzenlenen kütüphane saati büyük başarı sağlar. Dikkatli bir kütüphaneci, herşeyden önce, kitapları seçişteki isabet ve onlara karşı olan reaksiyonundan istidatlı veya üstün kabiliyetli çocukları tesbit etme durumundadır. Kütüphaneci, çocuğu cesaretlendirmek ve okuma faaliyetine rehberlik etmek suretiyle, vasat bir sınıfa ek olarak, öğrencinin ihtiyaç duyduğu imkânları sağlayabilir. Bunun yanısıra, gelişme temposu ağır çocuğa, okuyabileceği kitapları seçmek ve başarısını değerlendirmek suretiyle yardım ederek, onların şartlarını karşılayan bir program uygulayabilir.»

«Kütüphanenin 'Yüksek sesle okuma saatleri', eğer onu henüz hayret duygusunu kaybetmemiş olduğu çağda yakalayabilmişseniz, istisnasız bütün çocuklar tarafından sevilir... ve bütün bunların üstünde olmak üzere kütüphaneci, öğrencilere, kütüphanenin dostça bir yer olduğu, iyi bir yer olması gerektiği ve kitapların eğlence, fikirlerin heyecan verici olduğu hissini verebilir.»

Washington'daki ilkokulların gerçekten iyi kütüphanelere sahip olabilmesi için hâla yapılması gereken bir hayli iş vardır. Ancak, bu konuya ilgi gösteren velilerin enerjik çalışmaları ile umut verici bir başlangıç yapılmıştır.

Üç yıl öncesine kadar New York şehrinde ilkokul kütüphanecisi olmadığı gibi kütüphane sayısı da çok azdı. 1962 de Birleşmiş Veliler Derneği, New York Şehri Eğitim Dairesi ve Eyalet Eğitimi Departmanı müştereken harekete geçti. Bunlar topluca, kütüphanelerin ilkokul bütçesine alınması için tahsisatların artırılmasını sağladılar. Bugün, 15 den fazla sınıfı bulunan her ilkokulun bir kütüphanesi mevcuttur ve şehirdeki 625 ilkokuldan 146 sında kütüphaneci bulunmaktadır. Şimdi ulaşılmak istenen hedef, her ilkokula meslekten yetişmiş bir kütüphaneci temindir.

Okul kütüphanesi bahsinde görülen yetersizliğin şüphesiz ki çeşitli sebepleri vardır. Millî seviyedeki mühim eksikliklerden birisi, meslekî eğitim görmüş kütüphaneci sayısının azlığıdır. Bugün 75.000 i aşan ilkokula karşı 6000 den az ve asgarî seviyede meslekî eğitime sahip kütüphaneci bulunmaktadır.

Kütüphane buhranını doğuran bir başka faktör de, süratle artan öğrenci sayısı yüzünden 'daha fazla sınıf ve öğretmene ihtiyaç duyulması' olmuştur. Bu ihtiyacın baskısı ile kütüphane genellikle ihmal edilmiş veya tamamiyle kendi kaderine terkedilmiştir.

Bununla beraber, kütüphanenin iyi bir eğitim programı için lüks değil, ihtiyaç; teferruat değil esas olduğunu kavramış olan veli, okul idaresi ve idarecilerin bulunduğu bölgelerde, yukarıda zikredilen her iki engel de karşılanabilir ve karşılanmaktadır.

Son zamanlarda bazı okul idarecileri, konuya ilgi duyan öğretmenlere burslar temin etmektedir. Montana'da kütüphaneci bulamayın okul müdürlerinden birisi, kütüphanecilik okulunda yazın verilmekte olan kursları almış ve kütüphaneyi, geçici olarak, kendisi yönetmeye başlamıştır. Eyaletlerden 18 indeki veli-öğretmen dernekleri, müracaatçılara, kütüphanecilik eğitimi görebilmeleri için burs, ödünç para veya bağış şeklinde yardımda bulunmaktadır. Kolej mezunu ve çocukları ile evde meşgul olmak durumunda bulunmayan evli hanımlar, veli-öğretmen dernekleri vasıtasıyla bu kütüphanecilik kurslarını almaktadır.

Öğrenci artışının bir problem halini aldığı yerlerde, maharet ve müşterek anlayışla, kütüphanelerin mahkûm hale gelmesi önlenebilir. Bazı okullarda 'Çok-gayeli' sınıf ve koridorlar, buhranlı devre geçinceye kadar, muvakkat fakat cazip kütüphaneler halinde kullanılmaktadır. Okulların tādil veya genişletildiği bölgelerde bunlara fonksiyonel okul kütüphaneleri de eklenmektedir. Uyanık bölgeler, yeni okullar plânlanırken kütüphanenin tasarıda açık şekilde yer alıp almadığı hususunu dikkatle araştırmaktadır. Bu yeni okullarda kütüphane, öğrenimin kalbi olarak hizmet verecekleri gözönünde tutularak, en merkezi yerlere alınmaktadır?

Rapor, fonksiyonel bir okul kütüphanesinin varlığı için şart olan unsurları sorular halinde tesbit ederek son bulmaktadır.

«Okulda :

1. Sınıf koleksiyonlarından ayrı olarak 'Merkezi bir kütüphane' mevcut mudur?
2. Kütüphane, her öğrenciye en az 5 ilâ 10 kitap ayırabilen bir koleksiyona sahip midir?
3. Koleksiyonu canlı tutmak ve değişen ders programı ihtiyaçlarını karşılamak üzere her öğrenciye 4-6 dolar (36-54 TL.) ayıran bir yıllık bütçe mevcut mudur.»
4. Meslekî eğitim görmüş bir kütüphaneci var mıdır?
5. Kütüphane cazip ve iyi donatılmış mıdır. Okulun her tarafından aynı kolaylıkla ulaşılabilir bir mevkide midir?

Eğitim ve onun ayrılmaz bir parçası olan kütüphane müessesesinin taşıdığı cvrensel karakter, bizi, burada belirtilen unsurların okullarımızda hangi ölçülerde bulunduğunu aramaya sevketmektedir. Sosyal yapımız ve kaynaklarımızın haddü, şüphesiz ki, bizi daha değişik ölçüler içinde harekete zorlar. Herhalde bugün için mühim olan husus, kazanılmış tecrübelerin ışığında, muhtelif tipteki kütüphanelerimizin durumunu dikkatle tesbit ve fonksiyonel hale gelebilmeleri için gerekli çalışmalara bir plân uyarınca başlamaktır.